

EURÓPAI MAGYARSÁG KERESÉSE NYELVBEN ÉS GONDOLKODÁSMÓDBAN.

ÍRTA

MOLNÁR BENJÁMIN

SÁROSPATAK
— 1 9 3 7 —

NYOMTATTA: KISFALUDY LÁSZLÓ A REF. FŐISKOLA BETŰIVEL.

„Hajh, kürtösök, rohanjatok Nagy kürtszóval elébe!
Boldogtalan, szomorú nyáj. Ez a magyar föld népe.”
Ady.

Európa közepén mai társadalmi szakadékaikkal, rokokó életfelfogásunkkal egyedül állunk. Körülöttünk népi erőikben megfrissülnek a nemzetek. Nálunk a társadalmi osztályok külön kasztokká élesednek. Mellettünk újjászületett kis népek százezernyi autója suhan, mi kátyús utainkon petróleumlámpás vámsorompókba ütközünk. Minden látszat ellenére Európa népei újjászülettek a háború után. Mi régi korok elnyűtt gúnyját szaggatjuk. Félő, hogy duzzadó, élet-erős fajok az emberi civilizáció nevében megszállják azt a geográfiai foltot, amely kiesőben van az európai kultúrközösségből és élettempóból.

Egyének, társadalmi osztályok, nemzetek lelkét, belső igazi szándékait nehéz lemérni. Egyik legmegbízhatóbb eszköz erre a nyelv. Minden korban a nyelv a legmegbízhatóbb mérője a nemzeti kultúrának. *Mai magyar művelt társalgási modorunk és nyelvünk alkalmatlan arra, hogy civilizált nemzet egységes nyelve és modora legyen.* Mátyás király korában az olasz Galeotti csodálkozva jegyzi meg: „A magyarok akár urak, akár parasztok, mindnyájan majd egyazon szavakkal élnek.” A nép és főrangúak között ez a szakadás csak a XVIII. században jött létre nálunk. Ebben a században került a magyarság először nagy tömegében közvetlen idegen hatások alá. Ezen kor cicomás és korcs ízlés-világa egész napjainkig divatos a művelt magyar életben. A rokokó rizsposos, copfos finomkodás mindmáig kimutatható úri osztályaink életfelfogásában. A XVIII. század legvégén megindult magyarosodási mozgalom idején a németül beszélő műveltebb elem egyszerűen lefordította magyarra az akkor Bécsben használatos cikornyás és finom nyelvet; a köznemesség pedig a humanizmus degenerálódott neolatin, hízelkedő, felsőfokos nyelvét. Megöregedett, erkölcstelen nyelv és modor volt ez, mely frissvérű, ázsiai nyelvünket és ízlésünket — legalább a műveltekét — századokra korrumpálta. Az ilyen címzések tiszta fordítások:

veit magyar fiatalember találkozik az utcán a hivatali fölöttesével, annak feleségével és fiával, akik éppen egy, a fiatal ember által ismert iparossal beszélgetnek, hogyan köszöntse őket?

*Kezétcsokolom,
Alázatos szolgálja,
Jó napot kívánok,
Szervusz ?*

Egész költői elbeszélés ez. Az „alázatosszolgája” és a „kezet csokolom” — melyek különben csak jelei a kaszttentalitásnak — olyan módon jellemzi nemzeti modorunkat, mint egy afrikai nép nyelvét az a tény, hogy van külön szava a tarka tehenre, a fekete tehenre, az egy lábára sánta tehenre, a kajlaszarvú tehenre, de maga a *tehen* szó hiányzik a nyelvből. Nálunk is vannak köszönési formák, de egységesen használt, minden nemű és rangú emberre alkalmas nincs. Legalább is a művelt osztályainknál nincs. A civilizált népeknél az üdvözlési formák általánosak és kölcsönösek.

Good morning!	—	Good morning!
How do you do!	—	How do you do!
Guten Tag!	—	Guten Tag!
Bon jour!	—	Bon jour!
Buona sera!	—	Buona sera!

Ezen köszöntésekkel üdvözlí az európai a papját, miniszterét, feleségét, gyerekét, a legfinomabb dámákat, mindenkit, és akit így üdvözöltek, ugyanígy köszön is vissza. Ilyen civilizált volt valaha nálunk is a nyelv és ma is ilyen a falusi parasztok és munkások között. A falusi paraszt jó napot-tal köszönti tanítóját, jegyzőjét, saját napszámosát és minden rendű és rangú hölgyet. Romlás csak ott kezdődik, mikor a nép az úri osztállyal huzamosabban érintkezik. Tehát népünk Ízléstelelenséget és barbárságot tanul, mert általános és kölcsönös európai üdvözlési formái a magyar művelt osztályoknál csődöt mondanak. Itt jön az embereket egymástól ellökő nyelv. A pusztáról a tejet hozó daliás kocsis háromszor meghajlik és nekem, férfinak, azt mondja, hogy kezét csokolom! Hogy fogadjam a köszöntését? Válaszoljam, hogy kezét csokolom? Minden civilizált ember ezt tenné! Egy amerikai magyar diákra, aki egy évig Magyarországon tartózkodott, ráköszönt egy református püspök: Szervusz, a diák viszonzotta! Szervusz! Üdvözlési formáinkban és köszöntéseinkben nincs kölcsönösség. A kezét csokolom és alázatos szolgálja a gyakrabban használt köszöntések. Némely ambiciózus fiatalember ezt még cifrázni szokta ilyenekkel: Alázatos tisztelettel, Kisztihand, etc. etc. Az ilyen legjobb körökhöz tartozó ifjak aztán könyökből felemelt karral úgy fognak kezét, hogy azon a paraszti magyar igazán elámul.

Ez a külön nyelv és modor egyik nagy akadály a egységes magyar kultúra kialakulásának, pedig ez a nyelv csak külső jele egy még elmaradottabb gondolkodásmódnak.

Mióta külföldi egyeteméről hazajöttem évekkkel ezelőtt, alig olvastam magyar könyvet. Közéletünk apró marakodása, társadalmi viszonyaink elmaradottsága, annyira elszomorítottak, hogy ösztönösen menekültem ebből a fojtó kisvilágból nagyobb humánium felé. S most, hogy újra magyar könyveket és irodalmat olvasok, elképedve látom, magyar életünk szakadékait. Nézzük újra a nyelvet, a stílust, mely többet és hívebben beszél, mint a szociográfia. Imre Sándor kitűnő tanulmányában (A nyelv romlása 1897.) Azt mondja: „Nem azok a vélemények vezetik félre a közvéleményt s terelik rossz irányba a szellemi vagy erkölcsi életfejlődést, amelyeket nyíltan kifejeznek, hanem amelyeket alattomban és így annál bátrabban hirdetnek.”

Magyarul más szóval, ha egy politikus azt mondja: „Magyar Testvéreim, a ti széles és erős vállaitokra építem kormányzásomat” ez szépen, keresztyénül és nemzetien hangzik. Ezt nyugodtan hallgatjuk. De hogyha ugyanez a politikus közben titokban ezt gondolja: „Te munkás és paraszt, támogass engem, mert különben éhen pusztulsz, elárvereztetem utolsó tehenedet, új kutat ásatok veled, s nem lesz nyugtod” az veszélyes a közre. Ha nyíltan mondaná, akkor semmi baj sem származnék belőle, akkor soha nem jutna kormányzáshoz. Ez a helyzet a nyelv elkorcsosodása terén is. Hogyha azt tanítanánk, hogy aszerint köszönjük, ki milyen gazdag, ki minek született, kinek mekkora hatalma van, akkor ez nem lenne veszélyes, ez ellen minden jóérezésű ember tiltakozna. De az ideális elmélet mellett egy titkos, de mindenki által gyakorolt erkölcstelen gyakorlat van érvényben. A mi társas modorunk és közízlésünk a legtiszteletreméltóbb jelszavak alatt korcsosodott el. Pedig „korcs nyelvben az emberi szellem, ha nemesebb szükségei vannak, nem talál megalégedést.” Pedig a magyar nyelvnek természete a tisztaság és az erő, a minden feleslegesnek a kerülése. „Hallgatag az elve: nem mondani többet, mint ami elég.” Ezt tanítják a tankönyveink az iskolában s ilyen volt Arany János nyelve s ilyen a népe ma is. Honnan származik hát a romlás? Az élő gyakorlatból, mely erősebb minden tankönyvnél. Hiába tanítjuk mi a tanulót az iskolában tisztaságra és ízlésre, ha otthon a fiú egyetemet végzett atyja ilyen levelet ír: „Szeretve tisztelt Méltóságos Uram! Méltóztassék megengedni, hogy Méltóságos Uram nyugalmát zavarom és alkalmatlankodom Méltóságos Úrnál jelen levelemmel. Ha idehaza méltóztatna tartózkodni, kértem volna Méltóságos Úr jó tanácsát ... stb.” El lehet ilyet képzelni művelt emberek között bárhol a világon ma? Pedig itt egy egyetemi tanár ír egy másik egyetemi tanárhoz. Vagy egy

tanító ír püspökéhez: „Alázatos kérését megújítva, minden lépésére Isten gazdag áldásáért könyörögve vagyok Főtisztelendő Méltóságos Püspök Ur legkisebb és leghívebb szolgája.” Ijesztő! Hol itt a magyar testvérem és keresztyéni felebarátom? Vagy azt csak felülről lehet mondani. Vájjon ugyanezt a hangot használná a tanító István gazdával szemben is, ha tőle járandóságát kérné? Nem. Mindjárt példát is mutatunk rá. Nem afféle egy valamely goromba tanító esetét, nem egy kivételesen megtörtént párbeszédet közlünk, hanem egy 70 ezer példányszámú napilapban megjelent tárcából közlünk egy részt. Ehhez az újsághoz naponta sok száz tárcát írnak s ott kiválogatják a legjobbat, a közízléshez mindenképpen legmegfelelőbbet. P. H. 1937. III. 28. „Imígyen morfondírozott Bujtor Gábor tanító úr és botjával mérgesen csapkodott a csenevész növények felé. Adjon Isten jó napot tanító úr! köszönt rá Cibere Jóska. Bizony beteg ez a kert, tanító úr, nem lesz ez különb, ha a Dunát rá eresztik sem! fűzte tovább. Ne mérgeíts te is, a fene essék beléd! Te vagy a bíró, mért nem segítesz rajta? mérgeskedett a tanító. Hát hiszen lehetne ezen segíteni, ha a tanító úr is úgy akarná.” Ha Európa bármely civilizált országában a tanító így beszélne a község bírójával — Franciaországban és Németországban polgármesterével, — az ott menten leütné a tanítót, vagy ha éppen galambepéjű ember, hát elvinné az orvoshoz és megvizsgáltatná a tanító úr elméjét. De hát a magyar bíró ezt a hangot természetesnek tartja, mert a magyar nép büszke és gerinces.

Pedig a magyar paraszt is szereti, ha megbecsülik. Találkoztam egyszer a bécsi-párisi gyorson egy magyar paraszt családdal. Hegyaljai szőlőmunkás volt a férfi, aki francia fogásba esett a háború alatt s egy francia szőlőbirtokon dolgozott. Áldott jó sora volt, de őt csak hazahúzta a szíve. 1925-ben hazajött. Néhány évig kínlódott itthon, aztán most viszi ki egész családját. „Ott — mondja a magyar — én is moszjő vagyok, meg a gazdám is moszjő” talán néhány száz év múlva mi is ott tartunk. Nálunk az a hit, hogy a paraszttal csak gorombán és fölényesen kell bánni, mert az azt szereti s csak azt becsüli. Tele van ilyenekkel az irodalmunk, a filmjeink. Herczeg Ferenc Andor és Andrásában Gombás Andor, az újságíró úri göggel vet oda a portásnak 20 krajcárt s az „Kezeit csókolom, nagyságos úr”-ral hajlongva köszöni. Az udvarias és művelt Kapuvári forintját a portás visszalöki. „Csak tartsa meg a forintját! magának nagyobb szüksége lesz rá, mint nekem. Ajánlom magamat!”

De maradjunk csak középosztályunk egymás közt használt nyelvénél. Idézem a legmegszokottabb stílusformákat középosztályunk leveleiből.

Egy tegező viszonyban lévő úr írja: „... ha Őméltósága, vagy Te, Méltóságos Uram, komoly beszélgetést folytatni leszek kegyesek... Ezt a kegyes jóságot ezúttal is igen megköszönném. Legmélyebb tisztelettel és legszívélyesebb üdvözléssel alázatos hived.” 1931. IV. 22.

Vagy egy Dr. X. Y. levele:

„Nagyon kérem Méltóságos Urat, ne tessen engemet áradozónak tekinteni, ha soraimat megint hálás érzelmeimnek és mélységes köszönetem emlegetésével zárom, maradván a Méltóságos Püspök Urnak legmélyebb tiszteletem őszinte kifejezésével mindenkor készséges és alázatos szolgája.” 1929. XII. 27.

Büszke tekintetű és jövőt döngető Turul ifjúságunk így ír egy kis könyöradományért: „Tiszteletteljes kérelmünk megisméltése mellett szabadjon előre is hálás köszönetünket nyilvánítani szíves felkaroló és megértő támogatásáért, vagyunk hazafias mélytisztelettel és magyar köszöntéssel”: aláírás. 1929. III. 22.

Vájjon milyen az a „hazafias mélytisztelet,” vagy „magyar köszöntés”?

Egy úriasszony levele:

„Főtiszteletű Méltóságos Püspök Ur!

A legmélyebb hálám és keresztyéni hódolatom Őméltóságodnak azon nemes krisztusi jó szívéért, amit irányomban méltóztatott tenni, hogy már kétizben is kaptam örömteli értesítést Őméltóságodtól ügyemnek némi sikeres útjáról... ismételve kérem magas áldását a jóságos mennybéli jó Istentől Őméltóságodra, maradtam a legalázatosabb keresztyéni szolgálóleánya: aláírás.” 1928. XII. 12.

Ízlés, emberméltóság, kálvinista puritánság? Ettől már csak egy lépés az oláh cigányok nyelve: „Csókolom a kezsit, lábát, sakadjon rám azs ég, ha nem dicsérem az urat, itt fusson ki a két semem... stb.”

Az egyházi körlevelek stílusán is meglátszik a közízlés romlottsága és társadalmunk szolgálai hangja. Körlevél, 1931.

*Főtiszteletű
Nagyméltóságú
Méltóságos Uram!*

*Nagytiszteletű
Nagyságos*

Mit szólna ehhez Kálvin, vagy a gályarabok? Angolul ez csak egy szó lett volna: Gentlemen.

Valóságos felüdülés a püspök idegen nyelvű leveleinek a stílusa.

Dear Bishop, megszólítással és very sincerely yours, búcsúzással. Magyarul Kedves Püspök, ... őszinte tisztelettel: aláírás.

Vagy egy német orvos levele „Sehr geehrter HerrProfessor! Ich bekam Ihren Brief den 7-ten Aug. und beeile mich den zu beantworten ... Hochachtungsvoll: Professor von aláírás.” 1923. VII. 7. Tehát semmi henyés és súlytalan szóhalmaz, hanem azonnal rátér a mondókájára.

Külföldön hosszabban élő magyarok magyar nyelvükben is levetkeznek a cikornyát. La. 1921. V. 21.

Prof. X. Y.

Veerhaven 12 a

Rotterdam, Holland.

Közlési oldalon: „Tisztelt Tanár Úr! A beküldött kéziratot elküldtem stb... . baráti üdvözlettel kész híve”: aláírás.

Semmi kézcsók és hajlongás!

Egészen megható egy magyarul tudó hollandus úr levelezőlapja.

Hága, 1921. III. 8. (megszólítás nincs.)

Útleveled ügyében közbenjártam, küldd be a lejártat egy forint és 40 cent kíséretében és meg lesz hosszabbítva, mint Gengg irodatitkár biztosított, hat hónapra. Mikor lesz szerencsénk? Olvastam a N. R. Ct.-ban igen jó megjegyzéseidet Com.-ról. Minden jót; üdvözöl kész híved: aláírás.”

Elképzelhetjük, hogy egy magyar levele, hogy hangzott volna. A hollandus magyar stílusa olyan egyszerű és tömör, mint a Hallotti Beszédé. A sok ezer magyar nyelvű levél között találtam egy erőteljes magyarságú, szép tiszta stílusú levelet is. Egy régivágású falusi pap írta. Pedig fellebbvalójának írt. Olyan kivétel ez jó Ízlésben, hogy mint kivételt ezt is bemutatjuk. „Kedves Barátom! Tegnap volt nálam — titkár. — Sajnálom, hogy nem találkozhattam vele ... Majd szíves és leggyorsabb válaszodat kéri be. Híved: aláírás 1934. X. 6.

Semmi méltóztassál, kérlek alázattal, kézcsók stb.

Az úri modor ilyen finomságait a nép is igyekszik ellesni és megtanulni. A természetes tanulmányoknak az útja ez. De szánalmas az a nyelv- és ízlésbeli romlás, amit a falusi paraszt, az iparos s az egyszerűbb ember elszenved az ilyen tanulmányokban. Megdöbbentő méreteket ölt itt a eorumpálás. Egy nő és egy kereskedő közt hallottam a következő párbeszédet:

„Kereskedő: Teccik parancsolni valamit, kézit csókolom?

Nő: Nem.

Kereskedő: Szappant, kézit csókolom?

Nő: Valami mást.

Kereskedő: Ebből a feketéből méltóztatik talán, kézit csókolom?”

Egy másik boltos pedig ilyenformán beszél magyarul:

Kereskedő: Teccik szíves lenni parancsolni?

Vevő: Egy kiló narancsot kérek.

Kereskedő: Teccik szíves lenni szeretni talán a vérbélűt?

Vevő: Olyat kérek.

Kereskedő: Olyan régen láttuk tanár urat, azt hittem, betegnek teccik szíves lenni.”

Ne csodálkozzunk ezen. Éppen az a szégyene társalgási nyelvünknek, hogy a magyarság művelt elemei, akik több nyelven kifogástalan könnyedséggel és fesztelenséggel eltársalognak, minden rendű és rangú emberrel, a magyarban elkezdnek hebegni és dadogni. „Kérem alássan, kérlek alázattal, méltóztass parancsolni, nagysád, kérem, kegyed szíveskedjék, ön, maga, méltóságod, önagysága, nagyságos asszony, ha meg méltóztatna engedni, tetszett már látni, hé bácsi, te öcsém, nagyméltóságod hódoló szolgája, nagysádka, magácska” és így tovább ad absurdum cikornya, sallang, ízléstelen henye szóhalmaz, barbárság! Amíg ilyen a társalgási nyelvünk, addig hiába való nemzeti egységről beszélni. Hisz nálunk ez a stílus úgy szétlökte a magyarság különféle rétegeit, hogy ismerek egyszerűbb embereket, akik inkább egész nap követ törnek, vagy koplálnak, csak hogy ne kelljen valami nagyságos méltóságossal beszélniök. A2 emberek általában félénkek és tartózkodóak mindenütt, de a mi nyelvi viszonyaink mellett éppen irtóznak egymástól. Elámulva láttam nyugati országokban azt a közvetlen kedvességet és fesztelen nyugalmat, ahogy mindenféle ember egymással társalog. Ennek a titka főként a nyelvben rejlik. Egyszerűbben és nyugodtabban társalog egy angol napszámos a miniszterelnökével, mint egy magyar orvos, ügyvéd, kereskedő, pap és akármilyen művelt magyar a hasonló rangú embertársával, ha nem tegeznek egymást. Pl. Mr. Brown (Barna úr) angol bányász beszél Mr. Baldwin (Baldwin úr) angol miniszterelnökkel:

Mr. Brown: Jó reggelt, Baldwin úr!

Mr. Baldwin: Jó reggelt, Brown úr! Mit tehetek önért?

Mr. Brown: Beszédében ön említette a parlamentben, hogy országos mozgalom indul meg egészségesebb Anglia érdekében.

Mr. Baldwin: Igen Brown úr, és. ..

Mr. Brown: Hát én felajánlanám szolgálataimat, mint birkozótréner.

Mr. Baldwin: Nagyon helyes, Brown úr, vannak okmányai?” és így tovább. Nem kell annak a derék angol bányásznak hebegni, kegyelmes és nagyméltóságos szavakat, nem kell neki körültáncolni a „magának” „magát”, nem kell félni csapdától, veremektől a *titulálásnál*, mert az angol társalgási nyelv olyan tiszta, mint a kristály. Óriási hatása van ennek a művelődésre és az összetartozás érzésére. Az angolban, amerikaiban, minden hímnemű lény Mr. a férjes asszony

Mis. és a lány Miss. Ami ettől eltér, az lényegtelen. De lásuk a magyar orvost a magyar tanárral:

Orvos; Alázatos szolgája, tanár úr, Dr. Kerekes István orvos vagyok.

Tanár: Aláz' szolgája, van szerencsém, Szalma Péter gimn. tanár vagyok.

Orvos: tanár úr, kérem szépen a kis fiam érdekében szeretném igénybe venni szíves türelmét.

Tanár: Tessék parancsolni velem, mivel szolgálhatok?

Orvos: A kis fiam azt mondta tegnap otthon, hogy azt méltóztatott neki mondani, hogy ő nem való középiskolába. Kérem alázattal ez engem, meg a feleségemet igen lehangolt. Méltóztatnék talán a professzor úr fölvilágosítani engem?

Tanár: Ha be méltóztatnának azt látni, stb.”

Már ez is milyen sallangos és fárasztó, pedig ez még egyik legegyszerűbb eset. Már annyival is egyszerűbb ez az eset, mert tudják a beszélők egymás foglalkozását. Enélkül csak dadognának.

Képzeljünk el egy 22 éves művelt magyar fiatalembert, Szekeres Dánielt, aki Londonból jövet megismerkedik egy magyar lánnyal s az meghívja őt Pestre házukhoz teára. Beállít Szekeres barátunk délután 5-kor s talál ott három idősebb asszonyt, egyik a lány anyja méltóságos, másik a lány nagynénje nagyságos, a harmadik egy vénlány, a papa húga, hogy ő mi, az a mi úri modorunk egyik találós meséje. Talál ott még három férfit, egyik egy gyár könyvelője, másik egy vidéki földbirtokos, harmadik egy öreg kegyelmes. Kinek-kinek képzeletére bízom az ott előforduló társalgási nyelvet. Tény az, hogy Szekeres Dániel úr este 8-kor megesküdött, hogy soha Magyarországon ismeretlen emberek közé teára nem megy s ha valaha egy új magyar ismeretségre tesz szert, kivallatja foglalkozását, korát, nős-e, ha nő, férjes-e, elvált-e, mi volt a férje és így tovább.

A gyakorlati magyar életben ez azt jelenti, hogy írtóunk ismeretlen emberekkel találkozni, s csak a legszűkebb családi és baráti emberréteghez tudunk magyarul beszélni. Mennyi veszteséget és szegénységet jelent ez! Hisz minden emberi művelődés alapja az emberi nyelv. Azt mondjuk mi magyarok, hogy a magyar író és művelt ember csak 12 millió magyar szemével és fejével lát, más százmillió népekkal szemben. Nem. A mi jelenlegi társadalmi berendezkedésünk és nyelvünk állapota mellett nincsen nemzet Európában, mely olyan szűk körben élne, mint mi. Érdekes volna kiszámítani, hogy egy átlagos magyar egyetemi hallgató hány diáktársát, hány embert, hány családot ismer meg. Úgy érzem ijesztően kevés lenne. Professzorait messze kerüli, mert az rendszerint

körül van véve arcátlan törtetőkkal, másrészt meg olyan kimerítő a társalgás, egy méltóságos úrral magyarul. A mi középosztályunk, egyrészt osztálya elzárkózásából, másrészt még a középosztályon belül is meglévő osztályok folytán, de különösen társalgási nyelvünk kényelmetlensége folytán vidéken egész életét három vagy négy család között éli le. Utazni nem utazik. Emberismerete és világképe elsatnyul és bizonyos elefántcsonttornyos allűrökben éli ki magát. Nyugodtan merem állítani, hogy egy művelt angol, francia, vagy amerikai életében legalább ötvenszer annyi angollal, franciával, vagy amerikaival találkozik, mint a művelt magyar magyarral.

Apácai, Kármán, Révai, Kazinczy és Széchenyi egyedül töprengtek, rágódtak nyelvünk durvaságán, elmaradottságán. De ma már van Tudományos Akadémiánk kitűnő nyelvtudósokkal. Könyörögjünk hozzájuk a magyar társalgási nyelv civilizálttá tételéért. Az európai követelmények csak a következők: egyszerűnek kell lenni és általánosnak.

Az igazi magyar népi egység keresése a legégetőbb életszükségletünk ma. Minden tiszta arcú magyarnak dolgozni kell érte. Amíg mi magyarok nem tudunk egymás között fesztelenül, egyszerűen és világosan beszélni, addig semmilyen nagy bajunkat nem tudjuk elintézni.

Hogy milyen társadalmi erők tartják életben és táplálják nyelvünk ezen káoszát, azt most nem kutatom. Tény az, hogy megvan és meg kell tőle szabadulni, ha nem akarunk a barbár népek közé tartozni. Aki előtt földig kell hajolnom, akinek nagyot kell köszönnöm, akivel harmadik személyben kell beszélnem, azt kerülöm, mert mindez kényelmetlen és fárasztó. Szeretjük a nyugodt, egyenrangú, kényelmes társalgást. Vétkezzük le mindazt a természetellenes és fárasztó sallangot, ami nemzetünk szellemi vérkeringését gátolja. Ezt megtette már minden nagy nyugati nép.

A múlt év júniusában egy vasárnap délután kirándultam kerékpáron s porosan és ingben fáradtan egy falusi udvarba tértem be s egy pohár aludt tejet vettem, meg egy darab kenyeret 10 fillérért. Leültem a kút szélére és a falusi nénivel beszélgettem. Élveztem szép és erőteljes magyar beszédét, s azt a józan okosságot, ahogy a világot látta. Ügy beszélt hozzám, mintha a fia lettem volna. De aztán azt kérdezte: „Hát maga merre dolgozik, fiam?” Nem akartam hazudni. Megmondtam. Erre a néni egyszerre átváltozott: „Jaj nagyságos úr, nem akartam én megbántani, ugy-e nem tetszik haragudni, ó én buta paraszt fejem, tessék befáradni, jaj, hogy egy széket sem hoztam ki!... stb.” Düh és keserűség fogott el. Lehet ilyen nyelven európai embereknek társalogni? Ott hagytam a nénit s eszembe jutott Ady: „Boldogtalan szomorú nyáj Ez a magyar föld népe.”

Émelyítő és visszataszító jelenség, hogy cselédek ma már gazdájuk férfi tagjainak is kezétsókolomot köszönnek és kezet is csókolnak. A stílusból aztán lehet következtetni a cseléd és gazdája közötti viszonyra. Egy cseléd lány megköszöni gazdájának anyagi támogatását. 1929. okt. 2.

„Méltóságos Főnagytiszteletű Püspök Uram!

A leghálásabb szívből köszönöm alássan számtalan kézcsókjaim kíséretében kegyes, áldott jószívűségét Kegyelmes Püspök Uramnak. A jóságos jó Isten, a Szentlélek és az Urunk Jézus Krisztus kísérje áldásával minden lépését és pótolja vissza irgalmával, áldásával nemes szívének jóságát... A jó Isten minden kérelménél ott legyen. Kegyelmes Uramnak segítségével fizesse vissza jóságát. Hálás köszönetem után maradtam Kegyelmes Püspök Urnak kiváló, mélységes tisztelettel alázatos kézcsókoló szolgálja és híve: aláírás.”

Nem merem állítani, hogy ilyet még írnak ma valahol a világon s úgy érzem, hogy ezt semmi európai nyelvre nem lehetne lefordítani arcpirulás nélkül. De hozzánk jövő külföldieknek nem feltétlenül szükséges nyelvünket érteni, hogy elaljasodásunkat észrevegyék. A jelen egyik legnagyobb angol írója írja Magyarországról (1936.1. 19. The Sunday Chronicle) „In Hungary you get the firts feeling of the East.....the old patrician spirit remains. The old lordship of master over man... A servant enters. Bows low. Announces two of the estate's managers. They stride in, immense men, holding fur caps in their hands. They advance. Bend low. They kiss their master's hand. They stand stiffly to attention, awaiting orders ... It is one of the few feudal scenes which you can süli witness in the world.”

A magyar ezt a teméntelen hajlongást és cikornyát átviszi a megtanult idegen nyelvbe is. Magyarok németül így címezik leveleiket:

„Hochgeboren
Herrn
Bischof Dr. X. Y.” etc.

A Schidlof-féle németek számára írt magyar nyelvkönyvben, melyet két magyar ember írt, találjuk a 10. füzetben: „Ihr ergebener Diener hochachtungsvoll.” Magyarra fordítva szokásosan hangzik, de németül már így nem lehet alázatoskodni. A „Diener” szót írásban is kerüljük. Ugyancsak Schidlof 1. kötetében találjuk a következő német beszélgetést: „Erweisen Sie uns, bitté, die Gefälligkeit und sprechen Sie die obigen fett gedruckten Worte mit etwas geöffneterem Munde.” Igazi német csak onnan mondaná, hogy „Sprechen Sie... etc.” A megelőző pojácaságot csak magyarul lehet elképzelni.

Kezembe akadt a vkm. 43,759/1933. sz. rendeletével felsőkereskedelmi iskolák számára tankönyvül engedélyezett Angol Kereskedelmi Levelező. Az angol nyelvű üzleti levelek éppoly alázatoskodással vannak megírva, mint a magyarok. Angolul így nem lehet írni: „no effort on my part shall be spared to justify, by good behaviour, diligence and attention the confidence reposed in me. Awaiting your esteemed reply I am gentlemen your obedient servant: George Keleméri.” Ilyen nyelvű levél a derék angol kereskedőt olyan émelygéssel töltené el, hogy undorodva dobná azt félre.

Vagy egy másik szemelvény ugyanabból a könyvből: „We are, Dear Sirs, your obedient servants, Macmillan & Co. Ltd.” így angol ma nem ír, talán kétszáz évvel ezelőtt írt. Alázatoskodó, egyáltalán nem angolos levélstílusa mellett az angol helyesírást sem ismeri ez a könyv. Búcsúzásnál pl. We beg to remain, dear Sirs, lenne a helyes, de ez a könyv, a *dear* szót is mindenütt nagy betűvel írja, ami angolban igen bántó. Angolban a címben lévő szavak közül csak az első szót és a főneveket írjuk nagy betűvel. Talán azt hitte az Angol Kereskedelmi Levelező, hogy nagy betűvel udvaria-

Egy angoltól fordított vicc (P. H. 1937. III. 21. A jó vidék, London Opinion. „Vacsora után megkérdezi a tulajdonos: Mikor méltóztatik holnap felkelni? Ne tessék haragudni Uram etc.” Eltűnődik az ember, hogy milyen angol szöveget fordíthattak ilyen méltóságos magyarra.

A nyelv romlásának társadalmi okai.

Nyelvünk szomorú dadogása és szolgálai hangja csak okozata a még szolgálabb életszemléletnek. Próbáljuk meg kitapogatni a betegséget, nem ünneplő szónoklatokból, programbeszédekből és egyéb íelpiperézett nyelvből, hanem sokkal mezítelenebb forrásokból.

Talán természetes az a tény, hogy mi ugyanolyan kulturális és szociális viszonyokat képzelünk Európa más népei között is, mint nálunk. Külföldet járó úri magyarok már régen úgy találták azonban, hogy külföldön nincs meg a kellő mennyiségű copf és személyi tekintély, amit más szóval úgy fejeztek ki, hogy „Extra Hungáriam non est vita.” Ezt nem kultúra után sóvárgó, széplelkű magyarok találták ki. Nem Apáczai-Csere, nem Kármán, nem Széchenyi, nem Ady. Hanem kutyabőrös magyarok, kiknek kulturális igényét kielégítette a kalendárium és szociális fejlődésük csúcspontját a deres jelentette. A külföldet járó magyar diákok századokon át theologusok voltak. Pipázó földesurak és állati sorban élő jobbágyok között megtorpant minden nyugati álmuk. Apáczai-

Csere beteg tüdejét hiába égeti. A testőrírók hiába sóvárogtak szebb életért. Irodalmi téren még működhetek valamelyest. Ki olvasott akkor még? Kárt nem igen tehettek. De ha a nemzet életét elevebben merték érinteni, mint Kazinczy és társai, akkor korlátba ütköztek. A sokéves börtön Kazinczyt is csalt irodalmárrá finomította. Kármán panaszkodik, hogy a külföldről hazajött „esméretekkel rakott” ifjak itthon felcserélik a gondolkodást az agarászattal, a papok gyülekezetük nívójához süllyednek. A hétszilvafás és hetvenkedő nemességhez Kármán így szól: „Nem méltóbb-e hozzájuk jó birtokos és tehetős polgárokká lenni, mintha azok maradnak, amik: nemzeti betyárok. Az ilyeket vetik szemünkre kártörülő gúnyolással szomszédaink. És sóhajtva vallom meg, hogy méltán vethetik.” A magyar probléma lényegében alig változott Kármán óta. Az egyetlen valóban hatalmas magyar úr, aki nyugati értelemben is civilizált egyéniség Széchenyi István volt, akinek fájt faja elaljasodása. Széchenyi sokat tett, könyveit elégető, ősi kiváltságait féltő, kurta nemeseink ellenére is. De még mindig új és sok hatalmas Széchenyire lenne szükség. Széchenyi nyugatról áttelepített intézményei is valami sajnálatos átalakuláson mentek át. Társadalmunk feudális összetételének ereje most is olyan nagy, hogy minden Nyugatról jövő eszmét, intézményt osztályokra tör itthon. Ha újságjaink, politikusaink, vagy bárhol bárki nálunk munkanélküliségről, szociális bajról beszél, csak azt a néhány ezer diplomás állástalant érti, aki Pesten és vidéki városok utcáinak fehérkesztyűsen, zergetollas kalapban gusztálja a hölgyeket. Kinek jut valaha eszébe a falusi sárviskók napos falánál kucorgó rongyos parasztlegény?

Társadalmi osztályaink egymástól való irtóztatós távolsága az, amely követeli nyelvben és modorban is az irtóztatós távolságokat. Ez a mentalitás az, amely bennünket Európa többi népeitől elválaszt. Egy kétmillió példányszámú, amerikai folyóirat írja: „Hungary is by all odds the most feudal state in Europe. The Magyar nobles succeeded in bringing back an almost medieval kingdom” Literary Digest, October 17, 1936.

Magyarul: Magyarország minden számítás szeriut a legfeudálisabb ország Európában. A magyar nemességnek sikerült visszaállítani egy majdnem középkori királyságot.” A cikk különben jóindulattal és elismeréssel ír legújabb törekvéseinkről.

Orbók Attila „Légy Diplomata” című művében írja: „Német, francia, olasz barátaink hacsak néhány napig is tartózkodtak Budapesten, rendszerint már a második napon azt a furcsa kijelentést tették előttem, hogy van a magyar fővárosban valami keleties íz és karakter... hogy mi az a keleties íz, azt nem akarták megmagyarázni.” írja Orbók tovább „Itt

éltem már húsz esztendeje ebben a teljesen nyugati, modern világvárosban és én bizony soha semmiféle keletiességet nem fedeztem fel benne.” Ezután Orbók idegennek teteti magát és napokig keresi a keletiséget a legelőkelőbb hotelekben és mulatókban. Irigylí az ember Orbók naivitását. Mit lát az idegen az első néhány órában? Nyugati világvárosokban a fényes autók százezrei száguldanak. Pesten párszáz ócskavas csörömpöl. Londonban egy utcán, az Oxford Streeten több autó fut, mint egész Budapesten. Londonban éjfélkor több ember van az utcán és nagyobb a forgalom, mint Pesten, mikor a legforgalmasabb. A berlini Potsdamer Platz környékén olyan az élet, hogy ahhoz képest Budapest akáclombos kis falu. De mégsem a kisszerűség teszi Pestet keletiessé, hanem valami, amihez nekünk magyaroknak nincs szemünk. A város szociális képe. Mi megszoktuk azt, hogy az embereknek csak egy-két százaléka számít. Pesti utcáink tele vannak taligát, kocsit toló, húzó, küszködő emberekkel. Ilyet Európa nagyvárosaiban nem lehet látni. Kínában, keleten igen.

Mi tart bennünket még keleten? Hiszen mindenki, aki számít, londoni és párisi divat szerint öltözik! A baj ott van, hogy nyugatról leginkább csak a formát és a hibákat vesszük át. Így volt a múltban is. Imre Sándor írja a testőrírőről: „... Nagy hátrányt okozott, hogy amidőn ezen írók a francia költészeti és bölcsészeti irodalom nemesebb tulajdonát, a szabad eszméket műveikbe át nem vehették s ki nem fejezhették, másrészt azon költészet gyarlóságait elsajátították s meghonosították.” Egy magyar úrról tudok, aki Oxfordba akarta küldeni a fiát tanulni, meg is lenne hozzá a módja, de félti a fiát az angol élet szabad szellemétől. Kár, hogy az olaszok Abessziniát elfoglalták, oda elküldhette volna. Ott jó konzervatív, fontolva haladó rasszok közé került volna.

Egy magyar úr egy német nagybirtokos feleségének magyarázta egy jó óra hosszat, hogy mit szabad és mit nem szabad egy úri hölgynek tenni. A német asszony t.i. férje és gyermekei harisnyáit stoppolta, ingeit javította. Az ott vendégségben lévő magyar úr elképedt ezen s azt mondta, hogy egy igazi úri hölgynek nem szabad ezt tenni. A német junker asszony ötödik őse is ezüst kanállal evett, de azért éppoly szorgalmasan dolgozik otthon, mint bármely más német asszony.

Pesten egy amerikai hölgy ismerősöm vásárolt valamit egy üzletben. Erővel küldetni akarták a csomagot. Az amerikai asszony nevetve vette a hóna alá s vitte magával. A társaságában lévő két magyar úr erre hirtelen elköszönt tőle.

Egy amerikai magyar, aki cserediák volt Pesten, mindenkit, hölgyeket is így üdvözölt: „Jónapot kívánok!” Kezet nem tudott csókolni senkinek.

Ami a nyelv mögött van.

Az alázatos és finom nyelvet már láttuk. Mit takar ez? Alázatos és törékeny lelket? Nem. Aki önmagát nyilvánosan és mélyen megalázza, az megveti önmagát és alacsony lelkiségben él. Az ilyen alázatos ugyanilyen alázatosságot vár, ha módjában van.

Felebaráti szeretet, nemzeti összetartozás érzete? Ezek egyenlőséget jelentenek, itt nincs szükség magunk megalázására! Éppen ezért keresztyéni szeretet és tiszta hazafiság hiányzik az ilyen titkos szemforgatók lelkiségéből. Hátsó ajtók, privilégiumok és kitarottság, ami ott van.

A háború után megesett rajtunk a derék fapapucsos, sajtos hollandusok szíve, mikor ékesszóló magyar papok szívetiácsaróan ecsetelték a magyar gyermekek nyomorúságát. Nosza fogta magát a hollandus halász, rakodó munkás, iparos, tanár: vegyünk magunkhoz egyet az éhező magyarok közül, az ő országuk bizton olyan koldus, hogy ott semmi sem terem. A mi öt-hat gyerekünk mellett még jut neki is meleg tej, fehér sajt s jó tengeri levegő. Kikerültek tehát a répán, tökön élő satnya magyar gyerekek Hollandiába? Dehogy. Egyetemi tanárok, képviselők, középiskolai tanárok, lelkészek s általában a legjobb körök gyermekei jutottak ingyenes külföldi üdüléshez. De beszéljenek maguk a tények!

Egy egyetemi tanár írja: „Hollandiában a magyar középosztály gyengén táplált gyermekeit vendégül látják ... etc. 1920, III. 12.” Csak a gyakorlatban ment így. Hollandia nem kérte a magyar gyerek nemesi levelét.

Egy 22 éves, egyetemet végzett fiatalember írja: „... hallottam, hogy X nagytiszteletű úr 18 éves lánya is kiment Hollandiába, így talán nekem is fog sikerülni... Nagyon jól tudom, milyen vallásosak a hollandusok egyrészt, másrészt milyen nagy szimpátiával vannak a nyomorban lévő magyar középosztály iránt. Azt hiszem, akadna ott kint valaki, aki magához venne engem, mint egy magyar kálvinista püspök fiát. etc. 1910, IV. 30. Köhögős, rongyos, proletár gyerekek nem vehetik el egy püspök fiának a helyét!

A Gyermekvédő Liga csak 15 éves korig vitt ki gyerekeket, de egy X. Y. 17 éves gimnazista lányát, aki „intelligens, tud németül, franciául, angolul,” azért kicsempészte egy „intelligens család”hoz. A magyar viszonyokról különben ez a véleménye a papának: „Itt Pesten, ebben az ostoba és előítéletekkel telt és csak külsőségekre épített világban a gyerekek munkáról és kenyérkeresetről természetszerűleg csak ferde fogalmak lehetnek s ahogy maga körül látta, úgy képviseli, hogy csak a diplomás ember ér valamit.” 1920. XII. 17.

Ilyen tisztán világunkat természetesen csak idegen ismerheti — kívülről. Az úr zsidónak méltóztatott lenni, de azért élt a magyar méltóságos protekcióval.

Egy gimnáziumi tanár írja: „Fiamat és lányomat a Gyermekvédő Liga még szeptemberben berendelte orvosi vizsgálatra, de bizony protekció hiányában nem sikerült a kivételük, bár az orvosi vizsgálat eredménye elég kedvező volt. Kis lányom tudniillik igen gyengének találtatott.” De a tanár úr nem hagyja magát, új protekció után törtet és kiviteti gyermekeit, majd így búcsúzik: „Hálás tisztelő szolgája: Dr. X. Y. 1922. X. 21.”

Egy egyetemet végzett úr nemcsak két gyermekét, de feleségét is ki akarja vitetni, s ráírt egy holland családra ez irányban. 1922. III. 2.

Egy magas állású úr fiát, lányát már külön meghívóval holland útiköltséggel kivitette, de: „. . . fiam egy iskolaigazgatóhoz került, kinek magának is három fia és három lánya van. Attól tartunk, hogy itt nem lesz olyan jó helye . . . etc. 1922. IV. 4.” Kell ehhez megjegyzés?

Egy úri hölgy levele: „ismerve Méltóságod nemes fáradozását a középosztály gyermekeiért . . . kislányom nagyon életre való, eleven gyermek, kinek lelkére igen jó hatást tettek volna az idegen ország viszonyai!” 1921. IV. 2.

Egy táblabíró 31 éves gimnáziumi tanár fiát szeretné Hollandiába kivitetni ingyen: „Kegyeskednék a fiamnak odakint való elhelyezkedésénél némi beajánlásokkal segítségére lenni. A fiam igen jó megjelenésű, modern fiatalember etc, 1924. XII. 26.”

Jómódú, vidéki gentry birtokos család szeretné gazdasági akadémiát végzett fiát Hollandiába kijuttatni: „Hollandiában Püspök Urat, mint nagynevű magyar emberünket ismerik s remélem a jó Istentől, hogy fiam szintén dicsőséget fog szerezni a megalázott magyar népnek. 1924. XII. 20.” Tehát a „magyar dicsőség” és a „jó Isten” nevében eggyel kevesebb éhes magyar gyerek juthatott ki.

Vidéki nagyváros vezető családja írja: „A leány már felnőtt, 24 éves, s így a rendes hollandi gyermeküdtetési akció keretébe nem lehet bejuttatni. Az kellene tehát, s ezt kérnénk mi szépen, alázatosan, hogy valamely humánus, jótét hollandus család őt szólítsa föl a kiutazásra s meghívja magához ... A leány igen csinos, intelligens, tanult . . . A leánya nagyon csinos, szimpatikus etc. 1922. IV. 3.”

Egy posta-főfelügyelő akarja 18 éves és az iparművészeti iskolát végzett lányát Hollandiába kijuttatni és ott „valamely intelligens, úri helyen elhelyezni . . . Szolid, háziasán nevelt, úri kislány etc.” Hal- és sajtuszagú hollandusok elég finomak vagytok ti arra, hogy ilyen törékeny, úri leánykát befogadhassatok?

Magas állású köztisztviselő neje írja: „Két év előtt próbálkoztunk kettővel, elutasítottak azzal, hogy jótápláltak. Egyszerűen nem volt protekciónk. Most ugyanez a kis leány 15 éves és nagyon jól esne fél évre is Hollandiába menni. A kis fiam most végzi az első gimnáziumot, ennek is áldás lenne két hónap Hollandiában. 1923. V. 22.”

Egy állami iskola igazgatója írja: „Engedje meg, hogy Weendamban üdülő leányom iránt tanúsított jóindulatáért hálas köszönetet mondjak.” Ez nem elég, a hollandusok tartásuk el a szülőket is! „A hollandiai nép, annak lelkészei — bár sokat tettek már hazánk szerencsétlen fiaikért — adnak nekünk, családomnak is néhány forintot etc, 1921. III. 7.

Egy magyar kislány egyszerű holland családhoz került, de úri mamája ezt nem tűrheti. Azonnalira Méltóságosnak: „Kislányom azonban igen egyszerű embereknél volt elhelyezve . . . Tudva azt, hogy Méltóságosnak magas összeköttetései vannak, etc.”

Egy arisztokrata, különben magas bírói állásban lévő úr írja: „Húsz éves ref. vallású leányom jeles eredménnyel érettségi vizsgát tett. Németül, angolul tud, szépen zongorázik és fest. Szeretném, ha lányom Hollandiába mehetne, mert ennek az életben hasznát vehetné. Mivel Hollandiába csak 14 éven aluli gyerekeket visznek ki, csak úgy lehetséges ez, ha Hollandiából valaki levélben vendégként meghívna leányomat a budapesti misszió útján . . . Lenne kegyes leányomnak pár hónapra Hollandiába való utazásához ottani jobb ismerősei valamelyikénél leányomnak vendégkénti meghívása... Legyen szabad egyúttal szülői aggodalmamnak is kifejezést adnom. Leányomat jól neveltük, óvtuk a nem hozzá illő társaságtól. Leányom érzékeny. Nagyon bánatná, de én sem viselném el a lelkemen, ha őt az idegenben nem családtagként kezelnék. Mindenesetre az lenne a legkívánatosabb, ha állandó felügyelet mellett erkölcsös, vallásos életet élhetne. 1924 XII. 20”.

A hollandusok egyszerű, jómódú emberek. Még a királylánynak se a zongorázás, vagy festés a szenvedélye, hanem a kézimunkázás. És biciklizik halászokkal, rikkancsokkal egy sorban. A holland lányok, ha kikerékpároztak a vidékre, betérnek egy pohár tejre, sörre s ugyancsak a legegyszerűbb emberekkel találkoznak. Nem tudják ezek a szegény hollandusok, hogy ez szegény. De azért nem kell a hollandus lányok erkölcsét ettől féltetni. Ez az arisztokrata lány nem érezhette volna jól magát köztük. Hollandiában a legjobb körök lányai is együtt táncolnak a közrendűekkel. Ott ilyen közönségesek az emberek.

Egy gyerekgondozó magyar úrilány ír haza Hollandiából: . . . hiába, más theoretice a socialism, mint practice. Durva, közönséges emberek és nem sok kedvem volt... Mari

elmegy látogatóba. . . Istenem, hogy irigylem! Neki megfelelnék ezek az egészen egyszerű kis emberek, úgy tud örülni, ha egy werkmán, vagy másféle yonge jön, míg a magunkfajta, aki magasabb intellektüelek társaságához szokott, nem bírja jól érezni magát ezek között.” Miért ment ez a leány Hollandiába? Hát itthon hogyan fogja érezni magát? Hiszen a mi szociális viszonyaink száz év múlva sem érik el Hollandia ideális szintjét! Vagy otthon Magyarországon a „mi” és a „magunkfajta” az mindig egy kis „intellektüel” kaszt marad s a többi, a milliók?

Az nem elég hogy sok ezer magyar gyereket vendégül látott Hollandia. Fizesse meg a magyar gyerekek és magyar szülők levelezési költségeit is!

A Magyar—Holland Társaság kéri: „. . . miután a holland nevelőszülők érdeke is a magyar szülőkkel való zavartalan érintkezés fenntartása, az iroda elhatározta, hogy felhívást bocsát ki a hollandi nevelőszülőkhöz, hogy félévi két hollandi forint lefizetése ellenében az iroda a kölcsönös levelezést közvetíti.”

Hollandiából özönlöttek az adományok a református egyházhoz. Sok ezer magyar református gyerek kint üdült, s az érintkezés a két nemzet között mind intenzívebb lett. Szükségesnek látszott ezért egy magyar ügyvivőt Hollandiában tartani. De a magyar református egyház hivatalosan ezt válaszolja: „. . . egyházunknak Hollandiában állandó ügyvivővel való képviseltetése csakúgy lehetséges, ha oly modusviven-dit méltóztatnál találni, mely a megoldást egyházunk anyagi megterhelhetése nélkül tenné lehetővé. 1922. III. 14.”

A felebaráti szeretetnek megható példáival találkozunk holland részről. Sokan megtanulnak magyarul, de sokszor csodálkoznak is rajtunk. Egy alkalommal holland és magyar theologusok beszélgetnek egymás között. A hollandok megemlítik, hogy egy holland úr különösen sokat áldoz a magyar gyerekekre, de teheti is, mert ezer hold földje van. Erre egy magyar theologus fitymálva jegyzi meg: „Ez semmi. Nálunk sok embernek százezernél is több holdja van.” A hollandusoknak leesett az álluk s csak ezt válaszolták: „Hát akkor mért külditek Hollandiába a gyerekeiteket?”

Egy előkelő, vidéki úriasszony, kinek fia magasrangú és jól fizetett hivatalnok, írja: „Nagyon hosszú életet teli boldogsággal adjon Méltóságodnak a Jó Isten. Ezt kérem, ezért imádkozom az egész lelkemmel a Mindenhatóhoz. . . lányom két éve menyasszony, arra gondoltam, hogy fordulok kéresem-mel Rothermere nemes lordhoz, küldjön hajójegyvet leányomnak, hogy kimehessen Amerikába vőlegényéhez. Hisz ő oly sokaknak segített. . . 1931. XII. 27.”

Szégyeljük magunkat magyarok, a Lord — közbenjárásra — küldött kétszáz dollárt!! Műveletlen és paraszti ma-

gyarok éveken át küzködnek és spórolnak a hajójegyre és bányú szégyenérzetből eszük ágába sem jutna ilyen romantikus megoldás.

Szegények vagyunk, de azért urat játszunk és sóhajtozunk a múlt után.

Napilapjaink, folyóirataink, könyveink, filmjeink nemzetünk egy ezrelékének, vagy még kisebb részének mentalitását adják. Ha egy idegen ezt nézi, kénytelen azt hinni, hogy itt csupa főnemes lakik. Egy cikk (P. H. 1937. III. 20.): „Néhány jóhangulatú kocsikázó fiatalember is látható az urasági fogatok között, akik már hosszabb idő óta szűkebben éltek, csakhogy összekuporgathassák azt a pár forintot, amennyibe a korzózásuk kerül. A főúri fogatok azután néhány forduló után bekanyarodtak az Andrassy-útra, hogy a Nemzeti Kaszinó palotája elé robogjanak. Ebéd után Berkes cigánybandájának muzsikája mellett táncrea perdült a fiatalság s hajnalig tartott a víg heje-huja. Bizony szép idők voltak ezek! Kár, hogy emlék csupán. Hiába!, minden szépnek, minden jónak elmúlás a vége!” Sehol a világon ilyen konklúzióval nagy napilapban cikk nem jelenik meg. Az újságot sok tízezer ember olvassa és talán néhány tucat család van, ahol valaha ilyen nagyúri módon kocsikáztak. Vagy talán ilyesmikkel ébresztgetjük a parasztból, a munkásból lett kishivatalnokokat arra, hogy arisztokrata allűröket vegyenek fel s őseik nemességét kutassák?

Ugyanebben az időben — a múlt század végén — falunkból sok-sok ember ment a száz kilométerre lévő Pestre gyalog dolgozni napszámban. Nem ültek vonatra, mert arra nem tellett. Ezeknek a napszámosoknak a fiai, unokái ma ugyanolyan napszámosok, részben kisbirtokosok, iparosok, esetleg-tanítók, papok. Ezek most olvassák az ilyen cikket s az ehhez hasonlók százait s megvetik a nagyapjukat, hogy gyalog loholtak Pestre, s nem kocsikáztak inkább az Andrassy-úton.

Egy fiatal miniszter kijelentette, hogy középosztályunk fiai menjenek a kereskedelmi és ipari pályára. Milyen siránkozás és fenyegetés tört erre elő a mi középosztályunkból! Egy gentry asszony írja: (P. H. 1937. III. 21.) „Elismerem, hogy a középosztály immár odajutott, hogy asszonyaik kénytelenek maguk mosni és mosogatni, odajutott, hogy magasállású nyugdíjas férfitagjai *titokban*, aktatáskával a kezükben, *maguk járnak* a piacra és segítenek a tányértörlésben, mert nincs pénzük arra, hogy cselédet tarthassanak. Mert jól jegyezze meg mindenki, a kegyelmes urak is, hogy ez a középosztály zuhant legnagyobbat, de összeszorította a fogát, koplalt, sa-

nyargolt és taníttatta a gyermekeit, hogy talán csak mégis, majd egyszer, csak talán jobb sorsot kapnak.” *Titokban maguk járnak!* Ez a három szó mindennél jellemzőbb a mi rokkó felfogásunkra. Amerikában, Angliában, Franciaországban, Németországban s mindenütt Nyugaton boldogan mennek háziasszonyok és férjeik az üzletekbe és a piacra maguk és bevásárolnak. Magyarországon is sok millió asszony és férje boldogan és nyíltan, nem aktatáskával és titokban menne a piacra és bevásárolna — ha lenne pénze.

Ismerek egy külföldi lányt, aki Magyarországra jött férjhez — úgynevezett úriemberhez — szép négyszobás lakása van, de maga takarítja naponta és maga is jár a piacra bevásárolni, haza is hozza maga, meg is főz maga, sőt el is mosogat. Mindezt keserűség nélkül, boldogan teszi. Mit csináljon mást, unatkozzék? Ismerek sok művelt magyar háziasszonyt, aki olyan okosan vezeti háztartását egyedül, hogy csudájára lehetne járni. Sok magyar úriasszony hátat fordít inkább a kis város „elit” társaságának és operett világnézetének és él és dolgozik otthon. De igen sokan majdnem titokban dolgoznak. Mintha valami szegényfélével csinálnák. Miért? Ez a jövő asszonytípusa! Ma már nyugaton csak kivételes család tud cselédet tartani, mert ott a cselédet is embernek kell tekinteni, külön tiszta szobát kell neki adni, fizetett szabadságot és emberhez méltó fizetést. Mit csinálnak a magyar asszonyok, ha majd a cselédnek 80 és 100 pengőt kell egy hónapban fizetni? A magyar középosztály siralmai nem hatják meg a nyugati civilizált embert, hanem a magyar cselédlányok sora az egyenesen megdöbbenti. Legtöbb helyen a konyhában alusznak valami bűzös asztalágyban vagy valami sötét zugban. Az udvariasság és úri modor nem kötelezők a cseléddel szemben. Egy Oxfordban végzett angol fiatalember vendégségen volt egy magyar úriháznál s valósággal tenyerükön hordták őt ugyan ott, de — mint később Londonban nekem mondta — megdöbbentette őt az a mód, ahogy ezek a finom urak cselédjükkel bántak. Pedig igazi lelki műveltségét azokkal mutatja ki mindenki, akik alá vannak rendelve s így bizonyos mértékig neki ki vannak szolgáltatva. Az angolokkal szemben a négus meg a dzsedzsaszmacsai is kifogástalan urakként viselkednek. De vájjon otthon a saját feketéikkel szemben?

Amerikai egyetemi éveim alatt történt a következő kis eset. Karácsonyi vakációban egyik professzorom meghívott vacsorára. 8—10-en lehettünk együtt. Vacsora után felkeltünk, kimentünk a konyhába s a nők elmosogattak és mi férfiak eltörülgettünk. Tíz perc alatt rendben volt minden. Nem síránkozott ott senki, hogy ilyen munkát kell végeznie és hogy nincs cseléd. Eszébe se jutott senkinek, se mentegetőzni vagy csodálkozni. Mosogató után visszatértünk és szórakoztunk

nagyszerűen tovább. Autóik vannak az amerikai professzoroknak, de cselédjük az nincs, mert az sok pénzbe kerülne. Ház körül havat elhányni, söpörni láttam minden professzort. Ők nem is sejtik, hogy ezt szégyenleni kellene. Pedig ők nem ismerik azt a közmondást, hogy „a munka nem szégyen.” Ha mi ezt és hasonlókat szavalnánk nekik, bámulnának ránk s olyaténképpen vennék, mintha azt mondogatnánk, hogy a tűz meleg, a jég meg hideg. Minek ezt mondani? Ép eszű ember ezt nem is kétli.

Népi elindulás?

S a magyar nép, a nemzet óriási százaléka? Ez a leggavallérabb és legeurópaibb mentalitású része nemzetünknek. A magyar paraszt és munkás, míg két erős karja ép, csak munkájáért koldul, de nem könyöradományért. Ez a paraszt mindenütt egész jegyet fizet, pántlikaszerű földje után mindig több adót fizet, mint a falu földesura. Az ő földje mindig a magasabb adózási kategóriában van. A magyar paraszt nem ismeri a kijáró ajtókat és lassan már nem fogja ismerni azt az alázatos és hajlongó nyelvet, amelyen vezetőivel beszélni tudjon, ha bajba kerül. Pedig nemzeti létünk egyetlen alapja ez a nép. Volt idő, amikor már csak a paraszt volt magyar az országban. Most is a paraszt a legbiztosabb magyar. Felvidéken, Erdélyben most is csak a magyar paraszt tartja magyarságát és tapad kis földjéhez. A mi középosztályunk, még ha magyar paraszti származású is, fanatikus ijedtséggel metéli el az összes szálakat, amelyek a magyar földhöz, a néphez kötik. Felvidéki falukban megesett, hogy jegyzők, papok megszálláskor egyszeriben el kezdtek tótul beszélni s a magyar paraszt ámulva látta, hogy akik annyit prédikáltak neki az izzó hazafiságról, egyszeriben tótok lettek. A mi keménygerincű parasztságunknak nincs ilyen rugalmassága. Felvidéki kis faluk kálvinista magyar parasztja 100 év múlva is magyar marad, de hol van már ma a középosztály?

Minden népnek és fajnak legbiztosabb, legerősebb alapja a parasztság. A feltámadt Németország alapja a parasztság. Pedig ez a réteg ott alig harmada az egész lakosságnak. Német városok milliónyi fia, lánya megy évről-évre német parasztokhoz, hogy egy évig velük éljen, dolgozzon, igazi nem szájaló faj- és földszeretetet tanuljon s tanulja meg szépen anyanyelvét úgy, ahogy mindenütt csak a parasztok tudnak beszélni. Divatban, ízlésben, uralomban a német falu, a paraszt a bázis. A sok apró királyi udvar, a sok birodalmi herceg, főnemes és a valóban nagykulturájú német középosztály boldogan olvad bele egy erős népi közösségbe.

Ilyen lelkes nemzeti egység 1848-ban fogta el a magyar fiatalságot, mikor Jókai eldobta nemesi ypszilonját s nem akart különbözni a többi magyartól. Ilyen lelkes nemzeti egység bontakozott ki a magyar irodalomban Tompa, Petőfi, Arany, a három nagy paraszt kultúrájából. „Petőfiék összetörték a megelőző költés formalizmusát, kiszabadították a költő képzelmét, érzéseit, szólását a beszéd és alakok nyűgéből. Arany a magyar nép szépéretének alkotásait, az igazi formákat és jellemeket mutatta fel, oly vonások nélkül, melyek nekünk ismeretlenek és érthetetlenek volnának. A magyar költés hangulatával írta dalait, balladáit a nélkül, hogy azért megszűnt volna emberies lenni. (Imre S.)” Ó, ez a nagy népi elindulás miért nem törte össze más téren is a formalizmust és az alakok nyűgét? Ma nem itt tartanánk!

A németek most nyitogatják a népi kultúra óriás zsiliperőit. Sok zűrzavaros dolgot hall az ember ma Magyarországon a németekről. Nálunk gáláns volt katonatisztek és grófok Hitler rajongói, de ez nálunk csak antiszemitizmust jelent. Külföldről mi nagy mozgalmaknak csak a salakját szoktuk átvenni. A mi magyar hitleristáink ijednének meg legjobban az igazi szociális, munkás, paraszti hitlerizmustól. Ne feledjük el, hogy Hitler pártja munkáspárt. Kezyes szólamokkal és melldöngető frázisokkal ott nem lehet élni. A németek a tettek emberei.

Csak három apróságot mondok el saját tapasztalatomból az új német népiségről.

Egy német junker nagybirtokos, aki lánya esküvőjét ünnepelte, sok vendéget hívott egybe és nagyobb mennyiségű pezsgőt és jó bort rendelt. Amikor a palackozott nemes ital megérkezett, a birtokos fia hívott engem, hogy mi ketten bontsuk ki a ládákból a pezsgőt, mert nem szeretné, ha a munkások között elterjedne, hogy ennyi meg ennyi pezsgő érkezett. A birtok cselédsége ugyan téglaházakban lakik, különbek a lakásai, mint a magyar középosztályé és igen tisztas emberi életet élnek, de a népi közösséget komolyan veszi a birtokos. Van a mi földesurainkban ilyen tapintat? Mi inkább többet szeretünk mutatni, mint amink van.

Negyven német nacionalista párttag, ügyvédek, orvosok, a polgármester, a közjegyző elmentek egy napra egy birtokra trágyát teríteni és burgonyát szedni a cselédség helyett s a pénzt, amit kaptak a téli segélyezésre adták. Tessék elképzelni egy magyar főispánt, polgármestert, vagy egy ideiglenesen alkalmazott segédjegyzőt vasvillával trágyát teríteni magyar béresek helyett? Azért, hogy a fázó proletárgyereknek legyen meleg ruhája télen.

Egy német tanító családját látogattam meg nyáron. Kislányai libákat őriztek, a fia pedig kiment a tehénnel a kis földjére, mint a többi német parasztyerekek. A mi néptani-

tóink, bár leginkább paraszti származásúak, rettenetes erőfeszítéseket tesznek, hogy különbözzenek a néptől. Ismerek magyar tanítókat akik a falu állomásán másodosztályra szállnak fel és érkeznek meg, de néhány állomással távolabb harmadosztályon utaznak. Kivételek azért akadnak, természetesen.

Németország volt eddig a junkergög, a törzskönyvezett gótai nemesség fellegvára s ma nem akar senki más lenni, csak német nép. Egy legendás német tábornok, a magyarság nagy barátja kijelentette: „mi már régen szeretttük volna a német nemzetet ilyen vaseségbe szervezni, de eddig azt a hibát követtük el, hogy felülről próbáltuk, jönni kellett egy-szobafestőlegénynek, aki alulról igazán megszervezte azt.”

Franciáknál, Amerikában régen igazi valóság a nemzeti egység. A francia köztársaság elnöke parasztgyerek volt. Testvérbátyja ma is szántó-vető paraszt. Még csak jó állásba se tette őt az öccse, ez ott nem divat. Amerikai egyetemi hallgatók nyáron tömegesen mennek a Middle West síkjaira kévét hányni, csépelni jó napszámért. Iskolaév alatt takarításért, fűtésért, pincérkedésért lakást, ellátást kapnak s úgy tanulnak. Amerikai ifjak 21 éves koruk után szégyenlenek szüleiktől pénzt elfogadni, még ha azok dúsgazdagok is, mert különben kitarított parazitáknak éreznék magukat. Csodálatos nagy nép az amerikai! Reszkető és hajlongó lengyel, oláh, magyar, orosz napszamosokból a világ első civilizált és atléta nemzetét neveli. Ezeket a babonás és resinó munkásokat megfürdetsi előbb, mielőtt amerikai hajóra szállnak s tiszta ruhát ad rá. Az apa még embertársainak kezeit csókolgatta, az Amerikában felnőttsi fiú már nem tudja, mi a meghajlás. Amerikai ember nem tud meghajolni, a gerince kemény és egyenes, mint a cédrus. S legyünk rá büszkék, magyarok, hogy mi is sokat tettünk az amerikaiak emberméltóságának emeléséhez. A 48-as hősök százával küzdöttek az északiak oldalán a rabszolgaság ellen. Kossuth az egyetlen magyar ember, akit Amerika ismer és tisztel és a márciusi törekvések teszik a magyarságot európai néppé, — Amerika szemében. Ami itthon nem sikerült — a szabadság és emberméltóság kivívása — az sikerült a márciusi lelkű magyaroknak Garibaldi alatt és Lincoln alatt. Aki ma Kossuthot és március 15.-ét kisebbiteni meri köztünk, az népünk európai polgárjogát kétli és gyalázza. Amerikában a nemzeti egység lényegben és formában annyira tökéletes, hogy pl. vonatokon, várótermekben csak egy osztály van!

A mi kis rokonaink, finnek, észtek? Köves, homokos földjükön olyan népi kultúrát és jólétet teremtettek, aminek csodájára járnak. Franciák, angolok, amerikaiak rajonganak ezért a tiszta, nagy népi műveltségért. Köteteket írnak róluk.

Tájszótáraik, folkóre gyűjteményük világhírű. Pedig annyira parasztok a finnek, hogy még elnöknek sem telik egy finomabb úriember. Oda is egy nehézkes parasztot ültettek be. De azért ezek az egyszerű paraszti országok nem küldik gyerekeiket Hollandiába. Még hozzánk, híres rokonaikhoz se jönnek el kéregetni.

Nálunk is van már a falu iránt érdeklődés. Különösen az ifjúság részéről. Egyetemek, theológiák és középiskolák egy-egy lelkes tanár vezetésével kirándulnak a falvakba. Egyik részük dalokat gyűjt, másik népviseletet tanulmányoz. Vannak, akiket az illető vidék nyelve érdekel, sőt némelyek tudományos szociológiai felkészültséggel tanulmányozzák a falut. Mindezzel a sporadikusan felbukkanó faluérdeklődéssel azonban szörnyen elkéstünk. Falusi népünk elképesztő nyomora és tudatlansága a higienia terén azonnali és intézményes megoldást követel, különben a tejjel, mézzel folyó Kánaán népe elsatnyul. A mai divatos keresztkitűzési botrányok helyett, miért nem állítunk be minden elemi iskolai tanterembe reggelenként inkább egy kanna tejet. Ebben több keresztyén-ség lenne.

Ne östehetségeket fedezzünk fel parasztjainkban, ne költemények szavalására tanítsuk, ne különféle belmissziókkal tegyük őt józanság helyett rajongó fanatikusokká, hanem képzeljük el mi falurajongó „úri” magyarok, hogy édes testvérünk egy parasztleány, aki tudatlanul rongyosan túrja a földet s meglátjuk őt s megesik rajta a szívünk. Fogjuk be őt zsolozsmára? Tanítsuk meg őt a Talpra magyarra? Vagy próbáljunk vele dalokat daloltatni, verseket csinálni? Vagy kérjük tőle a szeretőjétől kapott húsvéti hímes tojást? Mert idáig ilyen rokkó negédességekkel boldogítottuk a falut.

A mi népünk minden testi éhsége és rongyai mellett is lelkiileg a legéhesebb. A faluból elszakadt tanult ifjúság már nem az övé többé. Az újság, a film, a könyv mind nem az övé. Látja a bárgyú magyar filmeket, ahol az egyetlen reprezentáns magyar, a többezer hold föld úra, cigányosan mulat. Látja a parasztokat is a filmen, dolgoznak a tiszai töltesen, kubikusok — ünneplőbe öltözve. Bosszankodás fogja el az embert. Hisz a kubikusok félmeztelenül szoktak dolgozni! Látunk rezgő búzatáblákat is és magyarok vágják a rendet, lányok szedik a markot — szintén ünneplőbe öltözve. Lázítás lenne a népet igazi rongyaiban bemutatni? Német folyóiratokban, francia képesújságokban karácsonyi kép: német, francia parasztház, a családfő imádkozik s körülötte a család egyszerű, de szép tiszta népi környezetben. Magyar karácsony, ahol népünk óriási többségre paraszt? Ragyogó teremben karácsonyfa, alatta dús ajándékok s angyali csilingelésre befutnak bájos, naiv apróságok és turkálnak a sok jóban. Elhisszük, hogy ez a reprezentatív magyar karácsony? Parvenü és ízlés-

telen erőlködés. Falusi kis szoba, falai a tűzhely gőzétől nedvesek, sok gyerek szorong az asztal körül, ahol az édesapa és a gyerekek „Krisztus Urunk”-at énekelnek s kint az ablak alatt gyerekek kántálnak. Hol van ez a kép a mi kultúrfőlényes képeslapjainkból? Félünk, hogy a kis szoba szegény és zsúfolt levegője a képről is elfintorítaná finom orrunkat?

Jönnek hozzánk francia és angol gazdagok vadászni. Viszik őket vidéki kastélyokba és lessük, mikor vágódnak hanyatt, hogy a magyar gróf kifogástalanul beszél angolul és franciául. És elképedjenek a magyarok kulturáltságán. Ezen nem csodálkozik az angol. Mikor előző években Abessziniában, Afganisztánban vagy Perzsiában vadászott, az ottani főfők is kifogástalanul beszéltek angolul. Hisz Párizsban és Oxfordban jártak egyetemre. *Nem arasszók, emírek és grófok képviselik az ország kultúráját, hanem a benszülöttek, a beduinok és a béresek.* Vidéki kastélyainkkal se áltassuk magunkat. Hiszen nekik otthon olyan 7—800 éves vidéki Country House-aik vannak százával, amik mellett a mi magyar grófjaink kastélyai csak malterszagú bérkaszárnnyák.

Jönnek becsületes és jóhiszemű francia és angol képviselők és tanulmányozzák Középeurópát. A magyar igazság meghatja őket. Hisz olyan nyilvánvalóan igazságtalanságot szenvedtünk. De revíziónak és mindennel amivel nyugat felé imponálhatunk, újra és mindenkor és örökké a szociális viszonyaink az a pont, ahol sebezhetőek vagyunk. Amerikainak, angolnak igen erős szeme van a szociális állapot azonnali felmérésére. A csehekhez is elmennek ezek a franciák, angolok. A csehek megmutatják azokat a cseh és tót mintafalukat, ahol azelőtt magyar nagybirtokok voltak. Megmutatják a kis tót, cseh telepes, cserepes téglaházát. Szép gazdasági épületeiket, gyönyörű iskolaépületüket, könyvtárukat. És megmutatják azt a vályogházat, ahol két közös konyhával azelőtt két magyar bérescsalád lakott, összesen legalább tíz-tizenketten. Erre a mi angol és francia barátaink elszorodnak.

Valami beteges népiszony van még a tisztességesebb irodalmunkban is. Irodalmunk és közvéleményünk a paraszt és úr közötti viszonyt áthidalhatatlannak tartja. Az irodalom nagyon sokat kifejez. Íme egy tipikus novellamegoldás, melyhez hasonlók tömegesen árasztják el újságjainkat, folyóiratainkat s osztályszempontból nézik a népet. (P. H. 1936. XII. 19.) Szabó csordás fiából a gróf úr urat nevel. Péter hazamegy és meglátogatja szüleit... Az egyik konyha küszöbén egy öreg parasztasszony áll és egy elegáns úrnak örvendezett. Te vagy az, Péter fiam, ismételteti és viszi befelé a házba. Ül le, na! — szól az öreg Szabó, ki most terelte haza a csordát és éppen enni készül. — Ide ni, gyerekem, a kana-

péra, — kiáltja az anyja és valami aggodalomféle sötétíti el az arcát, amint felnéz a nagy fiúra, ki kezében lapos fekete táskával mosolyogva áll a szoba közepén. Úgy áll, mintha nem is most jönne, hanem menni készülne. Bizony elszármaztál közülünk! Nem vagy te már nálunk itthon! Egy kis csönd követi ezt a kijelentést. Öreg Szabóné pislogva néz Péterre, mintha tényleg kételkednék benne, hogy az ő gyermeke. Az anyja szívét nem lehet megcsalni. Az ő fia Péter, de mégse az ő fia. Ur lett belőle, elszármazott a famíliájából. Ezt érzi Szabó néni, mikor némán áll előtte, mert nem tud neki mit mondani, csak megtörli a szemét és belefújja a kötőjébe az orrát. Ezt érzi az öreg csordás is és a világ minden kincséért sem káromkodna el magát.” Aztán nagyúr Péter nem bírja a szoba levegőjét és anyja, apja és húga szagát és kimegy az udvarra. Aztán Péter elkezd enni, de a család nem eszik vele, csak nézi. „Szabó csordás szinte félve néz a fiára. Az ő fia ez a Péter és mégis úr. Péter kedves, jó akar lenni. Adni szeretne valamit ezeknek az embereknek. Csak szóljon, édesapám — biztatja — betelefonálok Pestre és kiküldetem, amit szeretne. Gumiköpenyre fáj a foga — vallja be az anyja. Meglesz — mondja Péter. Aztán lefeküdtek. „Valami nem hagyta nyugodtan az öregasszonyt. Lefeküdt, de rázta a zokogás. A fia alig ismeri őket, amint itt ül merengve az öreg eperfa alatt. Vájjon a fa megismeri-e a kis kölyköt, aki mezít-láb bujkált az ágai között, mint a madár? Ösmered még az eperfát, Péter? A fiú érti, mit akar az anyja, bizonytalan mosoly jelenik meg az ajkán, de jó akar lenni és rámondja: Hogyne ösmerném, édesanyám.”

Ez a finom lakáj elfelejti apját, népét? Édesapját, anyját, akiktől anyanyelvét tanulta, akik a sok százmillió emberből legjobban örülnek neki, kiknek a vére folyik ereiben? Erkölcstelen és nemzetromboló irodalom az, amely ilyen megoldásokat tart lehetőségek. Arany János undorral fordult el édesapja szagától? Attól a tisztabszédú, értelmes öreg paraszttól? Ha egyet dördül az ég és a gróf külföldre szalad, veleszalad ez a hitehagyott lakáj is? és itt hagyja a magyar népet? Ez a korcs és parvenü mentalitás heréli ki a magyar falut vérbeli vezéreitől. Angol, francia, német, finn parasztfiú örömmel dobná le kabátját és örülne a gyerekkori otthon édes egyszerűségének, a jó édesanyai tiszta szavaknak, amelyben benne van ezeréves vérünk, eszünk. S miért tagadja meg a magyar diák a paraszt véreit? Mivel van több értéke? Az a néhány évi latin, számtan és földrajz emelte őt olyan magasságokba, hogy kirúgja maga alól a legerősebb talajt, hogy részese legyen egy pipiskedő, úrhatnám rétegnek, amely szűk humánumban él. Hol az a magaslat, mely eltépi fiainkat a falutól? Kis városaink télen sárosak, nyáron a nyitott árnyékszékek szaga teszi bűzössé őket és a portenger. Kaszi-

nókban és bridzspartikon silányabb a témakör, mint két magyar paraszt beszédében. Csatornáatlan, vízvezeték-telen és fürdőszobátlan városainkban nyáron is kabátban izzadó középosztályunk? Mi vonzza ebbe a keskenyhorizontú hybrid társaságba? Hisz a magyar paraszt évszázadok óta a leg-egészségesebb és legmodernebb viseletet hordja! Nyáron bő, mosható vászongatya és ing! A most divatos bő fehérnadrágnak és ingnek a nyugateurópai viseletben milyen szörnyű ostobaságokon kellett átmenni, míg ide fejlődött, ahova a magyar paraszt divatja már évszázadokkal azelőtt volt. A magyar paraszt modorában, családtagok egymáshoz való viselkedésében is annyi természetes jóízűség van, mint az angol műveltek modorában. A parasztyerek nem csókolgatja a szülei és felnőtt rokonsága kezét, parasztasszonyok nem nyalják, falják asszonytársaikat, kikkel éppen hogy csak megismerkedtek.

Szomorú látvány, hogyan veszíti el a népi talajt a városi iskolába került parasztyerek. Még csak jónapotot tud köszönni és meghajolni sem tud. Nem ismeri még az úri érintkezésnek azokat a formáit, amelyeket csak évek hosszú során irtózva és lelki szégyenkezéssel sajátít el. Látja, hogy a gyerekszobás, jólnevelt úrifíúk hogyan hajlonganak mélyen, derékból, hogyan mondják: alázatos szolgája, kezét csókolom, tanár úr azt teccett mondani, teccik szíves lenni etc. Olyan lakájosan és gyerekszobásan mélyen meghajolni, ahogy a mintafíú első gimnazista meghajlik szeptember elején, a parasztyerek csak hosszú évek múlva tanul meg — ha egyáltalán megtanul. Otthon falun a gyerek tudta, hogy az idősebb asszony néné-asszony, az idősebb ember bátyámuram. Tehát nénémasszony, vagy néném, bátyámuram, vagy bátyám, húgomasszony, vagy húgom, öcsémuram, vagy öcsém. Tiszta, magyar egyszerű. Mindenkit meg tudott szólítani, mindenkivel tudott nyugodtan beszélni. Angol, francia, német parasztyerek folytathatja szép népi formáit a művelődéssel és nem jut korcs és kaszt formák közé.

Középosztályunk mostani egész világa nem alkalmas arra, hogy benne a nemzet egyesüljön. Inkább mindenütt a különlegest, a kedvezést keresi, mint az egyetemes nemzetit. A tollamra tülekedő példák özönéből csak két jellemző esetet emelek ki. Kisvárosok mozipénztára előtt tiz-tizenkét munkás-paraszt-iparos féle ember áll. Jön a kisvárosi hivatalnok, ügyvéd s nem áll be a sor végére a tömegbe, hanem a másik oldalról azonnal a pénztárhoz siet. Nyugati országokban elképzelhetetlen ilyesmi.

Egy gentry úriasszony, akivel a kerékpározásról beszélgettem, ezt mondta: „Lánykoromban, amikor még csak két kerékpár volt a városban összesen, volt nekem is egy

nikkelezett, finom gépem, akkor szerettem kerékpározni, de ma, amikor minden suszterlegénynek van kerékpárja, nem ülök gépre.”

Tehát minden erőfeszítéssel el a közösségből, az egyetemestől külön világba.

Ha a parasztyereknek az apja eljön városra és bevásárol a boltokban, a kereskedő: „*mivel szolgálhatok?*”-jára azt feleli: *kalappal, ekevassal, vagy késsel.* Erre a kereskedő fölényes sajnálkozással néz a parasztra, aki nem tudja hogy a „*mivel szolgálhatok?*”-at nem szabad észszerűen és logikusan folytatni, hanem gáláns finomsággal azt kellett volna mondani, hogy: kérek szépen... A paraszt a boltban ezt mondja: *Adjon tíz deka élesztőt, adjon egy lámpaüveget adjon egy liter petróleumot.* Ugyanezt mondja a kétszáz millió angol is a saját nyelvén az üzletben: *Give me... give me... give me.* Semmi: kérek szépen! A magyar *ad és vesz* és nem kér szépen és teccik parancsolni. Ha valami nagyarányú hánytatással, vagy hashajtóval ki nem vetjük a magyar nyelvből a jelenben mindent elárasztó cukrosvízes társalgási nyelvet, akkor a jövő magyar kereskedője nem azt mondja otthon este a feleségének, hogy: „*ma vettem húsz pengőért répamagot és eladtam hetven deka cukrot*” hanem: „*ma kértem szépen húsz pengőért répamagot és el tecceltem parancsolni hetven deka cukrot.*”

A mi modorunk édeskés rokokó ízléstelenségei egyaránt émeltygéssel töltik el népünket és a művelt külföldieket. Ha valaki gyorsfényképet akar erről az édes-finom nyelvről és ízlésről — és jó gyomra van — hallgassa meg a nemzetközi vásárok alkalmából Pestről küldött rádió üzeneteket, ahol „*az aranyos nagymamucinak ezer csókot és tízezer kézcsókot küld a Muci, a Butyu, de a Lityutyu is.*”

Ezer év óta soha a magyarság nem vesztett el Árpád örökéből végérvényesen annyit, mint most. A magyar mágánások felvidéki és erdélyi birtokai, ahol a magyar paraszt ezer esztendeig izzadt, soha többé nem lesz magyaroké, ha a föld vissza is kerül Magyarországhoz, mert azt nem cseh és oláh arisztokraták szállták meg, hanem cseh és oláh parasztok, akik örökre ott maradnak. *Ebben rejlik Trianon egyetlen és legnagyobb tragédiája a magyar nemzet szempontjából,* A felvidéki és erdélyi magyar béres most koldusként áll az ezeréves földön. Tanultunk belőle? Dehogy. Ha valami erős faj csak néhány évre megszállná a csonka hazát, ötven magyar nagybirtokos elkergetésével újra kakukként több millió idegent telepíthetne Magyarországra. Németországban hallottam németektől: „*Hisz Győr, Sopron, Pozsony háromszög majdnem üres! Hisz Dunántúl óriási területei majdnem lakatlanok! A magyar faj kiháló erőtlen nép,*

nem tudja saját hazáját betölteni?” Német egyetemek, tanítóképzők lelkes fiatal németjei térkép fölé hajolva keresik a helyet szaporodó, erős parasztságuknak. Litvánia? Itt tízmillió ember élhet s él két millió. Es a németekben tisztelnünk kell a népük és fajuk szeretetét. A mi tanítóképzőinkben és egyetemeinken is szenvedélyesen vitáz az ifjúság: hogy üdvözl-e a református, vagy a lutheránus és milyen feltételek mellett s hogy nem kellene-e ünnepélyesen keresztek elhelyezni a zsidó iskolákban is. A református ifjúság se hagyja magát, ő nem táncol, nem iszik, nem dohányzik s azt hiszi, hogy ezzel meg fogja váltani népét.

Mit ír erről a nemzeti és keresztyén „újjászületésről” Kozma Andor? Kozma Andor, aki Arany és Jókai idealizmusán nőtt fel s úgy járt kelt közöttünk Pápan március 15-én, mint aki ifjúkori nagy szerelmét keresi — a Jókai-, Petőfi-mythoszt. Ő írja egy külföldön élő magyar barátjának: „Az emberek és nők, asszonyok mindinkább reákényszerülnek, hogy eladják magukat. Node tesz is. Itt ha az Isten, vagy valami el sem képzelhető véletlen nem segít, még a mai köz és magán romlottságnál is szörnyűbb valami fog ránszakadni A contemporaine magyar irodalomra rá se nézek, a magam írásait nem sorolom a jelen irodalmához. Annak erkölce a múlté, költői, művészi és történeti értéke pedig vagy a jövőé, vagy a mindent elnyelő nagy semmié! A hírlapjainktól tartózkodom, mert elundoritanak. Az egy B. rl.-t (ide írt ő néha) futom át reggelenként, de azt sem olvasom el. Legfeljebb Rákosi Jenő vezércikkét. .. írónak nem szabad levelekre elpuskázni erejét. Ha mégis ír levelet, csak olyan embernek írjon, akinek magas kvalitása folytán a levél is lehet irodalom.” Tehát itt Kozma Andor ex cathedra beszél; levelét irodalomnak szánta. Majd egy másik levelében ezt írja: „Itthon nyomor, csüggedés — vagy hengegés és romlottság.”

Ha egy nagy kortársunk így lát bennünket, mint itél majd rólunk egy tisztultabb kor? Ne féljünk a történelem Ítéletétől. Mint nagy és hősi kor fogunk szerepelni. Az Ur 2337.-ik esztendejében, 400 év múlva, a Magyar Tudományos Akadémia teljes ülésén székfoglaló történeti értekezését fogja felolvasni makkoshotyкаи és homokdöbögei Bödöghe Flórián történettudós a XX. sz. második negyedéről: „Ebben a korban általános nyugtalanság volt a világon. Franciaországban és Amerikában munkások erőszakosan hetekre gyárat foglaltak el s nem akartak dolgozni. Spanyolok, németek és oroszok papokat kínoztak. A munkások lustaságból egyre kevesebbet akartak dolgozni. A heti óraszám csökkentésén marakodtak, mert úgy érezték, hogy alkalmazóik, vagy az állam többet fizethetne nekik. Ebben a zürzavarban mit találók Ma-

gyarországon? Csak két momentumot emelek ki ebben a dölogkerülő és antiszociális korból. Megállapításaimat a szellemelemzési módszer szerint az akkori nyelvből merítem, mely jellemző a korra. Egy ilyen korjelző szólás: A munka nemesít! Íme amíg másutt nem akarnak dolgozni, a XX. sz. első felének a magyarja a munkát nemesedésnek tartja. A másik jellemző szólás egy felelős magyar államférfi ajkán hangzott el: „Olyanok vagyunk, mint az ostromlott vár, Magyar Testvéreim és sorsközösségben élünk.” Íme amíg másutt szegény a gazdaggal, elnyomott a hatalmassal marakodott, addig Magyarországon a hatalmasok jelentik ki, hogy testvéri sorsközösségben élnek a néppel. Ilyen két igazgyöngyöt abban a korban semmilyen nyelven nem találtam.”

A tudós ezen fejtegetéseit az Akadémia hátsó üléseiben a „Griff” ifjúsági társaság lelkesen megéljenzi. Az élemedettebb akadémikusoknak pedig könnybelábad a szemük, hogy ők nem élhettek abban a hősi korban.

Pápa, 1937. április hó.

Molnár Benjámín.